

INTRODUCERE

CRISTIAN-ION POPA*

Preambul

Parte a Proiectului de cercetare fundamentală *ENCICLOPEDIA STATULUI CONTEMPORAN*, conceput în trei volume, Volumul al II-lea: *România – stat membru al NATO și UE* pornește de la ideea principală după care peste trei decenii de la schimbarea de regim (1989) – urmată de aderarea la NATO (2004) și la Uniunea Europeană (2007) – sunt un interval de timp suficient de mare (în termeni sociologici: o generație) pentru a face posibilă și necesară o analiză și o evaluare cuprinzătoare a *performanțelor politicilor majore ale statului român contemporan* prin comparație cu ale celorlalte state membre, ale statelor candidate, precum și ale altor state mari ale Lumii.

Volumul I tratează *in extenso performanțele politicilor majore ale Uniunii Europene în raport cu obiectivele și atribuțiile sale înscrise în Tratatul constitutiv*, în comparație cu ale altor state mari ale Lumii, între care China, India, SUA, Rusia ș.a¹. Într-un timp al contestării tot mai accentuate a „Proiectului european“, atât dinspre Est cât și dinspre Vest, volumul expune *sine ira et studio* realizările sale: în domeniul economic – acestea sunt comparabile cu ale SUA (evaluate după PIB-ul real pe locuitor), dar incomparabil mai mari față de ale Rusiei, Chinei

* Cercetător științific gradul II dr., secretar științific al Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române. E-mail: popaioncristian2004@yahoo.com.

¹ *ENCICLOPEDIA STATULUI CONTEMPORAN, VOL. I: O PERSPECTIVĂ GLOBALĂ*, Coordonator: Cristian-Ion Popa, Prefață: Cătălin Avramescu, Introducere: Cristian-Ion Popa, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu”, București, 2023, ISBN: 978-630-6523-09-2, 780 pagini.

și ale altor state mari ale Lumii. De asemenea, standardele sale în domeniul politic: democrația constituțională, statul de drept și respectarea drepturilor omului; în domeniul social: inegalitățile și protecția socială; îngrijirea sănătății, educația, știința și cultura, protecția mediului etc. – sunt printre cele mai înalte din Lume, incomparabile cu acelea ale celor două mari autocrații orientale, China și Rusia, care contestă „modul de viață european”. Prin urmare, verdictul despre „declinul Occidentului” a fost pronunțat mult prea devreme.

Conform documentelor programatice ale statului român, cercetarea științifică fundamentală este somată să răspundă „provocărilor societale” majore actuale², iar prin Statutul său, Academia Română se angajează să ofere răspunsuri cuprinzătoare la „marile probleme ale țării, inclusiv relația cu Uniunea Europeană”³.

În acest sens, Academia Română a lansat recent „un dialog-dezbateri la nivel național privind proiectul național-statal-cultural român în secolul XXI” și, în mod special, tema „Identitatea națională și criza sistemelor de guvernare în secolul XXI” (2024-2025)⁴. Proiectul își propune să ofere 1) înțelegeri cuprinzătoare ale „istoriei și identității societății și statului român” în ultima sută de ani; 2) să contribuie în mod direct la dezbateri publice și academice privind „problemele majore” pe care le înfruntă România în prezent; 3) având drept scop final restaurarea dialogului autentic în societatea civilă și politică românească, „dincolo de clivajele doctrinare, ideologice sau politice”⁵. Volumul publicat acum la Institutul nostru aspiră să constituie o contribuție la acest Proiect.

Întregul demers teoretic asumă principiile generale enunțate în *Declarația de la Bonn privind libertatea cercetării științifice* (2020)⁶: a) libertatea cercetării este un drept universal și un bun public; b) cercetarea științifică liberă contribuie, prin transferul de cunoaștere, la creș-

² Planul Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare (2022-2027), <https://www.mcid.gov.ro/wp-content/uploads/2022/12/hg-aprobare-pncdi-iv.pdf>; Planul Național de Redresare și Reziliență (2022-2026), <https://mfe.gov.ro/pnrr/>.

³ Statutul Academiei Române, Art. 9 (h), în *Monitorul Oficial*, nr. 592 din 25 iunie 2025.

⁴ „Proiectul național românesc în orizontul secolului XXI”, https://acad.ro/evenimente/2024/24_evenLovinescu.html.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Bonn Declaration on Freedom of Scientific Research*. Adopted at the Ministerial Conference on the European Research Area on 20 October 2020 in Bonn, https://www.bmbf.de/bmbf/shareddocs/downloads/files/_drp-efr-bonner_erklaerung_en_with-signatures_maerz_2021.pdf?__blob=publicationFile&v=1.

terea bunăstării generale a societății; c) libertatea cercetării presupune dreptul de a produce și publica rezultatele fără nicio cenzură guvernamentală sau instituțională; d) cercetarea științifică are responsabilitatea de a asigura claritatea, transparența și comprehensibilitatea publică a rezultatelor sale, prin delimitarea categorică de opiniile neștiințifice, de distorsionarea intenționată a faptelor și de campaniile de dezinformare; e) încrederea în știință este esențială într-o societate incluzivă, deschisă și democratică.

În mod precis, volumul examinează analitic și critic politicile statului român, în comparație cu ale celorlalte state ale UE și ale Lumii, în domeniile principale: economia, fiscalitatea, veniturile și cheltuielile publice, bunurile și serviciile publice și protecția socială, digitalizarea, combaterea dezinformării, alinierea la prioritățile politice ale UE, diplomația publică și culturală, raporturile constituționale și instituționale ale statelor membre cu ale UE ca întreg, libertatea de circulație internă, apărarea națională, schimbarea climatică și protecția mediului, migrația și patrimoniul cultural european ș.a., și se încheie cu analiza stadiului aderării la UE a două state candidate: Ucraina și Republica Moldova.

În Partea I, Capitolul I – „Economie, stat și societate în România postcomunistă” –, Cristian-Ion Popa oferă o prezentare extinsă, bazată pe date oficiale și evaluări ale instituțiilor naționale și internaționale și ale literaturii academice relevante, a realizărilor statului român în ultimele decenii în domeniile economic, fiscal și social, prin comparație cu ale celorlalte state membre ale UE, ale unor state candidate și ale altor state mari ale Lumii. Constatările sale principale sunt următoarele:

Într-o caracterizare generală, România este al 8-lea stat al UE după mărimea teritoriului⁷ și al 6-lea după populație⁸. Iar după mărimea PIB-ului real total s-a aflat pe locul al 12-lea în 2006 și pe locul al 7-lea în 2024⁹.

⁷ Eurostat, Area by NUTS 3 region, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/REG_AREA3_custom_19328963/default/table, accesat la data de 14.12.2025.

⁸ Eurostat, Population change – Demographic balance and crude rates at national level, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_gind_custom_19328988/default/table, accesat la data de 14.12.2025.

⁹ Eurostat, GDP and main components (output, expenditure and income), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_GDP_custom_18802626/default/table, accesat la data de 8.11.2025.

În perioada 1989-2024, *PIB-ul real pe locuitor* al României a crescut de 5,64 ori, ajungând la 70% din media Europei Occidentale¹⁰; iar în cadrul perioadei 2006 (anul preaderării la UE) – 2024 a înregistrat creșterea cea mai accelerată: de 3,38 ori, ajungând la 77,9% din media UE, aproape de Polonia, dar înaintea Ungariei, Slovaciei, Letoniei, Greciei și Bulgariei¹¹.

În anul 2019, pentru prima dată în istorie, România a intrat în categoria „statelor cu venituri mari”¹²; iar *avuția națională* pe locuitor a crescut în perioada 1995-2020 cu 45%¹³.

Dezvoltarea economică și socială a României în perioada postcomunistă a fost realizată în mod preponderent de întreprinderile private românești, întreprinderile de stat, cele mai numeroase din UE, înregistrând în mod sistematic pierderi mari, atât înainte, cât și după 1989 și până în prezent. O contribuție însemnată au avut-o și companiile străine, cu investiții de peste 125 mld. euro, reprezentând 35,4% din PIB-ul anual, unul dintre cele mai mici procente în statele UE¹⁴.

De asemenea, *fondurile publice* europene nete de peste 71 mld. euro¹⁵ au contribuit în mod decisiv la producerea unor bunuri și servicii publice inexistente sau aflate într-o stare deosebit de precară înainte de 1989. Nu în ultimul rând, remiterile personale ale cetățenilor români care trăiesc și muncesc în alte state, în sumă totală de aproape 97 mld. dolari, au contribuit fără îndoială la ameliorarea condiției multor familii sărace din România¹⁶.

¹⁰ IMF, GDP per capita, current prices. Purchasing power parity; international dollars per capita (1989, 2000, 2024), <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD>, accesat la data de 6.11.2025.

¹¹ European Commission, „2025 Country Report – Romania“, p. 2, https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/7cb47fb4-4517-431a-95c8-17cb161d5078_en?filename=RO_CR_SWD_2025_223_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf, accesat la data de 17.11.2025.

¹² The World Bank, World Development Indicators/The World by Income and Region, <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/the-world-by-income-and-region.html>, accesat la data de 7.11.2025.

¹³ The World Bank, The Changing Wealth of Nations 2024, <https://www.worldbank.org/en/publication/the-changing-wealth-of-nations>; <https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0042066>, accesat la data de 7.11.2025.

¹⁴ Eurostat, Inward FDI stocks in % of GDP, 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/data/browser/view/tec00105_custom_18788630/default/table, accesat la data de 7.11.2025.

¹⁵ Ministerul Finanțelor, Evoluția fluxurilor financiare dintre România și Uniunea Europeană (Balanța financiară netă) la 30.10.2025, https://mfinante.gov.ro/static/10/Mfp/buget/sitebuget/BFN2025_10_31.pdf, accesat la data de 12.12.2025.

¹⁶ The World Bank, Personal remittances, received (current US\$), <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT>, accesat la data de 22.11.2025.

Dacă în prezent *sărăcia extremă* a fost eradicată în România, în 2006, anul preaderării la UE, ponderea românilor care trăiau sub pragul actual al *sărăciei mondiale* era înspăimântătoare (aproape jumătate din populație), incomparabilă chiar cu a fostelor state comuniste, fără a mai vorbi de vechile state membre, unde sărăcia era aproape inexistentă. După aderare, însă, ca urmare a dezvoltării economice și a creșterii veniturilor statului și a adoptării unor politici de protecție socială inexistente în trecut, aceasta s-a redus în mod substanțial (de la 46% la 5% în 2023)¹⁷.

Sub raportul *inegalității* veniturilor, măsurată după Indexul Gini – care nu trebuie confundată cu *sărăcia* –, aceasta a scăzut cel mai mult în România în perioada 2007-2024: de la 38,3 la 28,0 (-10,3), apropiindu-se de media actuală a UE (29,4)¹⁸. Este adevărat că în 1989 inegalitatea veniturilor era mai mică (23,3), date fiind angajamentele ideologice egalitare ale fostului regim comunist; dar acesta a fost prețul plătit pentru sărăcia și penuria generalizate.

În perioada 2008-2024, *câștigurile salariale* brute medii reale anuale au crescut de 3,6 ori, ajungând la 79% din media UE, mai mari decât în toate statele foste comuniste¹⁹. În sfârșit, salariile minime reale brute lunare au crescut între anii 2006-2025 de aproape 8 ori, reprezentând 96% din media UE 22, mai mari decât în multe dintre statele foste comuniste²⁰.

Toate aceste medii sunt însă mult „trase în jos“ de proporția atât de mare a cetățenilor români *inactivi economic* (49%), una dintre cele mai mari din Lume, nu numai din Europa²¹. Ei nu își pot procura mijloacele suficiente unui trai decent și nici nu pot contribui la creșterea bunăstării generale prin contribuții la bugetele publice destinate finanțării pensiilor, sănătății, învățământului etc.

¹⁷ The World Bank, Poverty headcount ratio at \$3.00 a day (2021 PPP) (% of population), <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?end=2006&start=1963>, accesat la data de 17.11.2025.

¹⁸ Eurostat, Gini coefficient of equivalised disposable income, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12__custom_19050762/default/table, accesat la data de 25.11.2025.

¹⁹ Eurostat, Gross earning. Single person without children earning 100% of the average earning, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_nt_net__custom_19130716/default/table, accesat la data de 30.11.2025.

²⁰ Eurostat, Minimum wage statistics, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics&oldid=431746, accesat la data de 5.12.2025.

²¹ The World Bank, Labor force participation rate, total (% of total population ages 15+) (modeled ILO estimate), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.ZS>, accesat la data de 26.02.2026.

Datele și evaluările prezentate ilustrează totodată „Povestea celor două Români: una urbană, dinamică și integrată în UE; cealaltă rurală, săracă și izolată”²². În termeni academici generali, aceasta este și rămâne „marea problemă”, deopotrivă economică, politică și cultural-identitară a României, subminând într-o măsură incalculabilă eforturile sale de a-și atinge potențialul, conform angajamentelor sale constituționale interne și internaționale în cadrele oferite de organizațiile euro-atlantice (ONU, NATO, UE, OCDE etc.).

Deși economia românească, măsurată prin PIB-ul real pe locuitor, a ajuns în ultimii ani aproape la nivelul de 80% din media UE, *veniturile fiscale* în România se situează în jur de 70% față de această medie – un decalaj enorm care împiedică statul român să ofere bunuri și servicii publice esențiale comparabile, necesare societății românești actuale²³.

În România, *veniturile publice* au crescut între anii 1995-2024 de 13 ori, față de media UE: 2,8 ori²⁴. Iar *cheltuielile publice* au crescut de 16 ori, față de media UE: 2,6 ori²⁵. Dar diferența dintre ele (*deficitul bugetar*) a fost cel mai mare din UE (-9,3% din PIB, 2024)²⁶. *Datoria publică* este încă moderată (54,8% vs. media UE: 80,7% din PIB, 2024)²⁷.

În concluzia autorului, politica fiscală din România nu este numai total ineficientă, ci și profund injustă, deoarece aruncă în mod discriminatoriu povara fiscalității numai asupra unora dintre cetățenii-contribuabili săi. În ciuda acestei stări de lucruri, partidele politice mari, de la guvernare și din opoziție, indiferent de orientările lor ideologice declarate, militează în mod energic pentru reducerea substanțială a fiscalității și/sau taxarea diferențiată a unor categorii de cetățeni și, simultan, pentru creșterea necontenită a cheltuielilor publice – o politică de tip „paradisul terestru” (*de a-cheltui-fără-a-taxa*). Dacă acest curs periculos al politicii

²² The World Bank, *Systematic Country Diagnostic(Update): Romania*, Washington DC, 2023, p. 36.

²³ Daniel Dăianu et al., *Consolidarea bugetară și creșterea veniturilor fiscale – necesitate vitală pentru stabilitatea și securitatea economică a României*, București, mai 2022, https://www.consiiliulfiscal.ro/Analiza_sistem_fiscal_RO.pdf.

²⁴ Eurostat, Total general government revenue, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_main_custom_19407944/default/table, accesat la data de 20.12.2025.

²⁵ Eurostat, Total general government expenditure, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_main_custom_19407944/default/table, accesat la data de 20.12.2025.

²⁶ General government deficit/surplus, Net lending (+)/net borrowing (-), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1_custom_19388800/default/table, accesat la data de 18.12.2025.

²⁷ Eurostat, Government deficit/surplus, debt and associated data, Government consolidated gross debt, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1_custom_20025208/default/table, accesat la data de 18.12.2025.

va continua, România nu numai că nu va putea oferi bunuri și servicii publice esențiale comparabile cu media europeană, atât de mult solicitate de cetățeni, dar riscă să înfrunte „tragedia bunurilor comune”²⁸ în forma sa financiară, cea mai brutală (C.-I. Popa).

În Capitolul al II-lea – „Statul digital” –, Henrieta Anișoara Șerban examinează pe larg tranziția digitală, care oferă cetățenilor numeroase oportunități: posibilitatea de a lucra de acasă, de a plăti taxele și facturile sau de a vota de la distanță ș.a.; dar și riscuri mari: de la atacurile cibernetice la dezinformarea pe scară largă sau apariția unei noi diviziuni intrasocietale, „diviziunea digitală” (*digital divide*), un decalaj dramatic între cetățenii care au și cei care nu au acces la noile tehnologii ale informației. „Digitalizarea este extrem de atractivă” – relevă autoarea – în măsura în care reduce costurile serviciilor publice oferite de stat (administrație, justiție, poliție, sănătate, educație, știință, protecție socială etc.) care au generat deficite și datorii publice excesive în România și în alte state membre ale UE; dar poate dezavantaja cetățenii lipsiți de competențe digitale minimale (H. A. Șerban).

Pe de altă parte, în actuala „eră digitală”, problema accesului la informații are o semnificație mai largă. Reamintind vechiul aforism după care *Scientia potentia est*, atribuit lui Francis Bacon sau secretarului său Thomas Hobbes, un *Manifest* radical al accesului liber la cunoaștere²⁹, citat de autoare, afirmă la rândul său: „Informația este putere. Dar, ca orice putere, există și cei care vor să o păstreze pentru ei. Întregul patrimoniu științific și cultural al lumii, publicat de-a lungul secolelor în cărți și reviste, este din ce în ce mai digitalizat și blocat de o mână de corporații private”³⁰. Aceasta este o nouă formă de „diviziune digitală” care restricționează accesul săracilor din Sudul Global la „palatul cunoașterii” occidentale (H. A. Șerban).

În cadrul Programului Deceniului Digital 2030, prezentat de autoare, UE și-a propus patru obiective principale: 1. O populație cu competențe digitale și profesioniști digitali cu înaltă calificare; 2. Infrastructuri digitale sigure și sustenabile; 3. Transformarea digitală a afacerilor; 4. Digitalizarea serviciilor publice³¹. Potrivit Raportului

²⁸ Elinor Ostrom, *Governing the commons. The evolution of institutions for collective action*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.

²⁹ Aaron Swartz, *Guerilla Open Access Manifesto*, July 2008, <https://archive.org/details/GuerillaOpenAccessManifesto>.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ European Commission, Digital Decade – Policy programme, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-decade-policy-programme>.

asupra Stării Deceniului Digital 2025, România se află încă departe de atingerea majorității țintelor asumate de UE până în 2030: Inteligența Artificială: 13.5% vs. 75% UE; Analiza datelor: 21.9% vs. 75% UE; Competențe digitale de bază: 27.7% vs. 80% UE; Specialiști TIC: 5% vs. 10% UE; Servicii publice digitale pentru cetățeni: 82.3% vs. 100% UE³²; Servicii publice digitale pentru afaceri: 86.2% vs. 100% UE. Pe de altă parte, numai 67% dintre respondenții din România consideră important „accesul online la serviciile publice“, față de 95% în Suedia, 94% în Țările de Jos și 84% media UE³³.

În concluzia finală a autoarei, „buna guvernare digitală ar trebui să asigure și să nu conteste în niciun fel caracteristicile definitorii ale bunei guvernări: participarea, statul de drept, transparența, receptivitatea, orientarea către consens, eficiența și eficacitatea incluziunii sociale, responsabilitatea, garantarea drepturilor omului și bunele practici. Guvernarea spațiului digital și a algoritmilor ar trebui să prevaleze asupra guvernării cetățenilor de către algoritmi“ (H. A. Șerban).

În Capitolul al III-lea – „Statele Uniunii Europene – între suveranitatea cognitivă și suveranitatea digitală“ –, Bogdan - George Rădulescu întreprinde o amplă expunere și analiză critică a strategiei Uniunii Europene de „combatere a dezinformării“ în toate formele sale legale, instituționale, dar și teoretice și practice.

Legal și instituțional, UE a adoptat o serie întreagă de reglementări, planuri de acțiune, coduri de bune practici etc. și a înființat instituții de contracarare a propagandei ostile începând cu anul 2015, după anexarea forțată a Crimeei de către Rusia în anul 2014, și după declanșarea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei în anul 2022.

Eforturile organizate ale UE de contracarare a dezinformării, relevă autorul, sunt caracterizate de o anumită „lentoare“ (B. - G. Rădulescu), fiind impusă de constrângerile normative exercitate de Constituțiile statelor membre, de Tratatul constitutiv al UE, de Carta drepturilor fundamentale a UE ș.a., care garantează „Libertatea de exprimare și de informare“³⁴. A fost necesară o distincție clară între „informația

³² European Commission, State of the Digital Decade 2025: Keep building the EU's sovereignty and digital future, Short Country Reports 2025, Romania, Brussels, 16.6.2025, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/state-digital-decade-2025-report>.

³³ European Commission, The Digital Decade 2025, Eurobarometer Report, February-March 2025, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3362>.

³⁴ Charter of Fundamental Rights of The European Union, Art. 11, *Official Journal of the European Communities*, 18.12.2000.

eronată“ (*misinformation*), fără intenția de a înșela; „dezinformare“ (*disinformation*), efectuată cu intenția explicită de a înșela sau de a obține câștiguri economice sau politice, producând prejudicii publice; „operațiunile de influență informațională“ coordonate de actori interni și externi ostili în scopul de a induce în eroare un anumit public-țintă; și „interferența străină în spațiul informațional“ a unui stat sau a agenților săi, efectuată adesea în cadrul unei „operațiuni hibride“ cuprinzătoare, cu obiectivul explicit de a perturba formarea și exprimarea liberă a voinței politice a cetățenilor UE³⁵.

Teoretic, argumentează autorul, ideea după care dezinformarea este o „amenințare existențială pentru UE“, de unde nevoia de „suveranitate cognitivă“ și, ca urmare a progreselor tehnologice din ultimele decenii, de „suveranitate digitală“, își are originile încă în elaborările „Societății Riscului“ a lui Ulrich Beck³⁶, dezvoltate apoi în școala europeană a *securității nonmilitare*, între care Școala de la Copenhaga și Școala de la Paris, care au lărgit perspectiva de la securitatea propriu-zis militară, tradițională, a statelor către abordarea holistă, care se extinde asupra domeniilor politic, economic și social³⁷. „Dezinformarea, așa cum este propagată prin campanii externe coordonate – în special războiul informațional hibrid al Rusiei împotriva statelor Uniunii Europene – reprezintă o amenințare directă la adresa suveranității cognitive“ (B.-G. Rădulescu).

Pornind de la acest cadru teoretic, strategia UE de combatere a dezinformării s-a întruchipat în 2015 în *East Strat Com Task Force*³⁸, un grup de experți în comunicare, jurnalism, științe sociale și studii ruse înființat în cadrul Serviciului European pentru Acțiune Externă, fiind însărcinat cu identificarea, analiza și contracararea campaniilor de dezinformare organizate în Estul UE. În cadrul Proiectului *EU vs Disinfo* au fost identificate și demontate (*debunked*) până în prezent nu mai puțin de 19.633 de dezinformări, dintre care 2.208 împotriva Occidentului în general, 1.983 împotriva NATO și 1.594 împotriva UE³⁹.

³⁵ European Commission, The European democracy action plan, Brussels, 3.12.2020.

³⁶ Ulrich Beck, *Risikogesellschaft*, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1986; Ulrich Beck, *The Risk Society: Towards a New Modernity*, Sage Publications, London, 1992.

³⁷ Barry Buzan, *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, London, Wheatsheaf Books, University of North Carolina Press, 1983; Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, London, Lynne Rienner Publishers, 1998.

³⁸ EUvsDisinfo, <https://euvsdisinfo.eu/about/>.

³⁹ *Idem*, Database, <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>.

În „cazul României“, arată autorul, nu se aplică încă o strategie unică și coerentă de combatere a dezinformării, deși problema este identificată și recunoscută în toată gravitatea sa în documentele strategice și în legislația subsecventă. În Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2025-2030, citată de autor, se afirmă în mod categoric: „Acțiunile din spectrul hibrid generate de actori ostili, manifestate în special prin dezinformare, *fake-news*, manipularea spațiului informațional, influențe maligne, însă și prin atacuri cibernetice, angrenarea zonei de *intelligence* și alte instrumente ale puterii rămân amenințări persistente, cu efecte cumulative pe termen lung. Agresiunile din zona informațională au ca scop modelarea și/sau influențarea percepției publice, în vederea subminării coeziunii sociale și a încrederii în instituțiile democratice, în UE și NATO“⁴⁰. Dar până în prezent, nicio persoană nu a fost pedepsită pentru „comunicarea de informații false“, conform Art. 404 din Codul penal.

În concluzia autorului, „provocarea fundamentală pentru Uniunea Europeană nu este doar să reglementeze, să protejeze sau să reacționeze, ci să își redefinească rolul ca arhitect al ordinii digitale globale. Combaterea dezinformării și autonomia tehnologică sunt, în fapt, instrumente ale unei ambiții politice mai largi: aceea de a menține un spațiu european al raționalității, pluralismului și demnității umane într-o eră dominată de algoritmi, de supraveghere economică, de hegemonii digitale și competiție geopolitică acutizată“ (B. - G. Rădulescu).

În Capitolul al IV-lea – „România și prioritățile UE (2024-2029): între angajamente și provocări“ –, Viorella Manolache examinează pe larg politicile europene actuale majore pornind de la documentele programatice în materie interpretate de literatura academică relevantă.

După alegerile europene din iunie 2024, liderii UE din Consiliul European, în dialog cu grupurile politice din noul Parlament European, au convenit asupra priorităților politice consemnate în Agenda strategică pentru perioada 2024-2029, dezvoltate apoi în șapte Priorități ale Comisiei Europene pentru perioada 2024-2029⁴¹. Conform Agendei

⁴⁰ Administrația Prezidențială, Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2025-2030, București, 26 noiembrie 2025, p. 18, <https://www.presidency.ro/ro/media/csat/strategia-nationala-de-aparare-a-tarii-pentru-perioada-2025-2030>.

⁴¹ Ursula von der Leyen, Europe's Choice. Political Guidelines for the next European Commission 2024–2029, https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_EN.pdf.

strategice, citată de autoare, acestea sunt trei: O Europă 1) „liberă și democratică”; 2) „puternică și sigură”; 3) „prosperă și competitivă”⁴² (V. Manolache).

În contextul în care unele state mari ale Lumii încearcă să submineze „ordinea internațională bazată-pe-reguli”, UE susține în mod consecvent instituțiile și dreptul internațional, multilateralismul incluziv și dezvoltarea durabilă. În interior, UE cultivă valorile sale fondatoare – libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și drepturile omului –, și contracarează interferențele străine care le contestă prin dezinformare organizată și „discursul instigator la ură” (*hate speech*) (V. Manolache).

Într-o Lume care a devenit tot mai „confrunțională” și mai „tranzacțională”, UE își afirmă și asumă rolul de a institui standarde generale (*standard setter*), valabile la nivel global. Războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei este considerat un atac asupra Europei „libere și democratice”. În consecință, UE își menține consecvent angajamentul său normativ și financiar în sprijinul independenței, suveranității și integrității teritoriale a Ucrainei, dezvoltă industria europeană de apărare și își sporește în mod substanțial cheltuielile militare. În același timp, din rațiuni geostrategice evidente, UE accelerează extinderea către statele candidate din Est, sprijinindu-le să îndeplinească criteriile de aderare. În termenii autoarei: „«revenirea la geopolitică» semnifică, pe de o parte, încercările Rusiei de exercitare a controlului neoimperial în fostul bloc sovietic” și, pe de altă parte, „prioritizarea politicii de extindere” a UE către statele candidate la aderare (în ordine cronologică): Turcia (1999), Macedonia de Nord (2005), Muntenegru (2010), Serbia (2012), Albania (2014), Bosnia și Herțegovina (2022), R. Moldova (2022), Ucraina (2022) și Georgia (2023) (V. Manolache).

Pe de altă parte, Europa poate rămâne „prosperă” dacă devine mai „competitivă”. Pornind de la ideea generală potrivit căreia „bunul cel mai valoros este Piața Unică, motorul pe termen lung al prosperității și convergenței, care permite economii de scară”, UE își propune să îndepărteze „barierele rămase” între statele membre în domeniile energiei, finanțelor și telecomunicațiilor, consolidând totodată „securitatea economică” prin reducerea dependențelor dăunătoare de state terțe în ceea ce privește unele materii prime sau tehnologii critice cu „uz dual”, civil și militar.

⁴² The European Council, Strategic Agenda 2024-2029, <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/strategic-agenda-2024-2029/>.

De asemenea, Europa își menține angajamentul de a deveni primul continent „climatic neutru“ până în anul 2050 printr-o „uniune energetică“ aptă să asigure un echilibru între „tranziția verde“ și „aprovisionarea cu energie abundentă și accesibilă“.

În calitate de stat membru, co-participant legislativ și executiv la elaborarea tuturor documentelor programatice ale UE, conchide autoarea, România asumă și adoptă politicile europene în toate domeniile relevante, interne și internaționale (V. Manolache).

În Capitolul al V-lea – „Diplomația publică și culturală în România și Uniunea Europeană“, Lucian Jora expune pe larg asupra unui domeniu mai puțin frecventat în literatura academică, deși practica sa este la fel de veche ca istoria statelor. Noțiunile de Diplomație Publică (DP) și, subsecvent, de Diplomație Culturală (DC), utilizate adesea cu sensuri identice, arată autorul, par să fi apărut ca atare pentru prima oară în 1956 într-un articol din cotidianul londonez *The Times*, fiind introdus în sfera academică în anul 1965 de către diplomatul de carieră Dean Edmund Guillon, care a înființat un Centru de Diplomație Publică în cadrul Universității Tufts din Massachusetts, SUA, cu obiectivul declarat: „influențarea atitudinii publice în formarea și executarea politicilor externe“ (L. Jora).

Unele dintre organizațiile cele mai cunoscute care practică diplomația culturală (DC) sunt *Radio Voice of America*, care emite în 48 de limbi, înființat și finanțat de Guvernul SUA din anul 1942. Proiectat inițial pentru a contracara dezinformarea răspândită de Puterile Axei, inclusiv România, postul s-a dedicat în timpul Războiului Rece luptei împotriva ideologiei comunismului, inclusiv în România. De asemenea, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, care emite în 27 de limbi, a fost înființat în 1949 pentru a „targheta“ în principal Uniunea Sovietică și sateliții săi postbelici, inclusiv România.

După prăbușirea comunismului la sfârșitul secolului XX, relevă autorul citând literatura relevantă, DP/DC a fost conceptualizată și practică în mod explicit ca *Soft Power*⁴³ și a devenit un loc comun în limbajul și acțiunile politice la începutul anilor 2000⁴⁴ sub forma reconstrucției unor „markeri identitari“ pentru constituirea „branding-ului de țară“⁴⁵ (L. Jora).

⁴³ Joseph S. Nye Jr., „Soft Power“, *Foreign Policy*, no. 89 (Fall 1990); Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004.

⁴⁴ Nicholas J. Cull (Editor), *Public diplomacy: lessons from the past*, Los Angeles, University of Southern California, 2007.

⁴⁵ Simon Anholt, „Nation-brands of the twenty-first century“, *Journal of Brand Management*, 1998, 5(6), pp. 395-406.

„Puterea *soft*“, argumenta Nye, „provine din atractivitatea culturii, idelurilor politice și politicilor unui stat. Atunci când politicile noastre sunt văzute ca fiind *legitime* în ochii altora, puterea noastră *soft* este sporită. America a avut mult timp o mare putere *soft*. Gândiți-vă la impactul celor Patru Libertăți ale lui Franklin Roosevelt în Europa la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial; la tinerii din spatele Cortinei de Fier ascultând muzică și știri americane la Radio Europa Liberă; la studenții chinezi care își simbolizau protestele în Piața Tiananmen creând o replică a Statuii Libertății... Acestea sunt toate exemple de putere *soft* a Americii“⁴⁶.

Autorul prezintă *in extenso* DP/DC a statelor scandinave, unde pacifismul tradițional, progresul tehnologic și „welfarismul“ definesc ceea ce s-a numit „identitatea nordică“ (Karl Deutsch); și pe aceea a „statelor mici“ europene, unde din rațiuni evidente prevalează adesea fiscalitatea scăzută (*tax haven countries*) (L. Jora).

De asemenea, autorul expune pe larg DP/DC maghiară, asertivă și iredentistă încă din perioada interbelică, într-un anumit contrast cu cea românească, mult mai defensivă. Situată de secole între „Între Orient și Occident“⁴⁷, prin *latinitate*, pe de o parte, și *ortodoxie*, pe de altă parte, precum și prin unele instituții și practici politice, România a încercat să fie (percepută) drept „Belgia Orientului“ (Mihail Kogălniceanu). „Diplomația culturală românească *antebelică*, *interbelică* și *post-89* s-a străduit să atașeze țara cât mai la Vest posibil, cât mai departe de Balcani și de Răsăritul asociat cu instabilitatea și barbaria“ (L. Jora).

Efectele reale și totale ale DP și/sau DC practicate în diferite state ale Lumii sunt prin natura lor greu de cuantificat, conchide autorul. Cu o analogie sugestivă formulată de Nicholas J. Cull, întreprinderea ar semăna mult cu „absurdul efortului făcut de un pădurar care ar verifica zilnic dacă i-au mai crescut copacii plantați în pădure“ (L. Jora).

În Capitolul al VI-lea – „Statele Membre și Uniunea Europeană. De la Tratatul de la Paris la Tratatul de la Lisabona“ –, Cristina Vohn oferă o analiză amplă a evoluției „Proiectului european“ de la începuturile sale și până în prezent, utilizând o bogată literatură academică interpretativă a prevederilor principale ale documentelor fondatoare, constitutive ale actualei UE: de la Tratatul de instituire a Comunității Europene a Cărbunelui și a Oțelului, Tratatul de instituire a Comunității

⁴⁶ Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, ed. cit., p. x.

⁴⁷ Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800–1848)*, București, Editura Humanitas, 2022.

Europene a Energiei Atomice și Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene, care au coagulat primele șase state europene – Franța, Germania, Italia, Belgia, Țările de Jos și Luxemburg –, până la Tratatul de fuziune, Tratatul privind bugetul, Actul Unic European, Tratatul de la Maastricht, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nisa și Tratatul de la Lisabona (C. Vohn).

De fapt, primul „document fondator” al UE, relevă autoarea, este celebra *Declarație* din 9 mai 1950 a ministrului de externe francez Robert Schuman: „Pacea mondială nu poate fi asigurată fără eforturi creatoare pe măsura pericolelor care o amenință”, afirma *Declarația*. Iar o Europă pacificată poate contribui în mod substanțial la pacea mondială. „Europa nu se va construi dintr-o dată sau ca urmare a unui plan unic, ci prin realizări concrete care vor genera în primul rând o solidaritate de fapt”⁴⁸.

Proiectul *unificării* europene, bazat pe valorile fundamentale ale *păcii* și *solidarității*, a fost justificat de oprirea *dezbinării* multisekulare a statelor europene, care în prima jumătate a secolului XX a dus la declanșarea a două războaie mondiale devastatoare (C. Vohn).

Concepția exprimată de Robert Schuman, alături de a altor „părinți fondatori”, a fost cu adevărat vizionară, UE actuală constituindu-se într-adevăr în mod treptat, prin adoptarea succesivă și punerea în practică a numeroase Tratate, ale căror semnificații sunt examinate în detaliu de autoare.

Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) (Tratatul de la Maastricht, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1993) este propriu-zis primul *tratat constitutiv* al Uniunii Europene. TUE a recunoscut însemnătatea istorică a sfârșitului „divizării continentului european”⁴⁹ și a instituit în mod explicit denumirea de Uniune⁵⁰, în locul aceleia vechi de Comunitate, și *valorile* sale fundamentale: „Uniunea se întemeiază pe valorile respectului *demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept* și ale respectului *drepturilor omului*, inclusiv al drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate în care prevalează *pluralismul, nediscriminarea, toleranța, justiția, solidaritatea și egalitatea între femei și bărbați*”⁵¹.

⁴⁸ Robert Schuman, „Declarația Schuman – mai 1950”, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_ro.

⁴⁹ The Treaty on European Union (consolidated version) (TUE), în *Official Journal* of the European Union, 26.10.2012.

⁵⁰ TUE, Art. 1.

⁵¹ TUE, Art. 2.

Respectarea *valorilor fundamentale* europene de către statele membre nu este *opțională*, ci *obligatorie*. În acest sens, TUE a prescris proceduri democratice de constatare a apariției „unui risc clar de încălcare gravă de către un stat membru a valorilor prevăzute în Articolul 2”⁵².

Dar, spre deosebire de alte organizații politice interstatuale din trecut, *apartenența* la Uniune este *opțională*. Potrivit TUE, orice stat european care împărtășește valorile sale fundamentale „poate solicita să devină membru al Uniunii”⁵³; după cum orice stat european devenit membru are dreptul „să se retragă din Uniune”, dar și să depună o nouă cerere de aderare, dacă se reangajează să respecte valorile comune ale Uniunii⁵⁴.

La rândul său, al doilea *tratat constitutiv*, Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) (Tratatul de la Lisabona, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009), afirmă drept obiective principale, între altele: să promoveze „progresul economic și social al statelor lor prin eliminarea barierelor care divizează Europa” și „dezvoltarea armonioasă a economiilor prin reducerea diferențelor între diferite regiuni și a înăpăierii regiunilor defavorizate”⁵⁵.

TFUE stabilește în mod precis competențele: Uniunea își rezervă unele competențe *exclusive*; altele sunt *partajate* cu statele sale membre; și altele rămân în competența exclusivă a statelor membre⁵⁶. Una dintre politicile esențiale *partajate* de Uniune cu statele sale membre este „Piața Unică”, internă, bazată pe cele „patru libertăți”: „Piața unică cuprinde un spațiu fără frontiere interne, în care *libera circulație a bunurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor* este asigurată în conformitate cu dispozițiile Tratatelor”⁵⁷.

În concluzia autoarei, „procesul integrării europene este un proces dinamic în care actorii principali, statele și instituțiile comunitare relaționează constant. Atât statele naționale cât și instituțiile europene sunt creatoare ale spațiului european, relația dintre ele fiind astăzi una cu dublu sens. Fiecare din ele dispune de competențe și puteri conform prevederilor tratatelor, pe care le manifestă prin elitele care le conduc” (C. Vohn).

În capitolul al VII-lea – „Spațiul comun fără frontiere interne al UE: Evoluție, realizări și provocări” –, Sanda Cincă examinează pe larg

⁵² TUE, Art. 7.

⁵³ TUE, Art. 49.

⁵⁴ TUE, Art. 50.

⁵⁵ The Treaty on the functioning of the European Union (consolidated version) (TFUE), în *Official Journal of the European Union*, 26.10.2012.

⁵⁶ TFUE, Art. 2.

⁵⁷ TFUE, Art. 26.

evoluția reglementării și a punerii în practică a dreptului la libera circulație a persoanelor în UE. Adoptat în principiu încă în Tratatul de la Roma (1957) și reiterat în Tratatul ulterior, acest drept a fost reglementat propriu-zis prin Acordul Schengen (1985) și Convenția Schengen (1990), adoptate inițial de cinci state europene (Franța, Germania, Belgia, Țările de Jos și Luxemburg), dar s-a extins treptat pentru a include 25 dintre statele membre ale UE (fără Cipru și Irlanda)⁵⁸ și 4 state membre ale Asociației Europene a Liberului Schimb (Islanda, Liechtenstein, Norvegia și Elveția). „Spațiul Schengen” – fără controale la frontierele interne“, cu excepția unor amenințări specifice și controale la frontierele externe – a devenit în prezent „cel mai mare spațiu de liberă circulație din Lume”⁵⁹. Potrivit datelor oficiale disponibile, relevă autoarea, în virtutea acestui drept, peste 450 de milioane de persoane pot călători liber pentru a munci, studia sau vizita, iar aproape 1,7 milioane de persoane locuiesc într-un stat membru al Schengen și lucrează în altul (S. Cincă).

În cei 40 de ani de existență, Spațiul Schengen a contribuit în mod substanțial la creșterea economică în cadrul UE. Prin eliminarea controalelor la frontierele interne s-au redus costurile administrative ale afacerilor și s-a facilitat circulația liberă a lucrătorilor, a bunurilor și a serviciilor pe marea piață comună europeană, sporindu-le eficiența; au fost stimulate investițiile, comerțul și turismul; au fost promovate cercetarea științifică și schimburile culturale etc. (S. Cincă).

Acordând *libertatea* de circulație, Spațiul Schengen are drept obiectiv corelativ asigurarea *securității* în interiorul UE, prin cooperarea între forțele de poliție, autoritățile vamale și autoritățile de control la frontierele externe ale tuturor statelor membre pentru urmărirea transfrontalieră a infractorilor, a criminalității organizate, inclusiv traficul de persoane și migrația ilegală și combaterea terorismului în toate formele sale.

Pe baza achizițiilor Spațiului Schengen, relevă autoarea, Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) a constituționalizat ceea ce se numește „Spațiul de Libertate, Securitate și Justiție” (SLSJ), în cadrul căruia libera circulație a persoanelor este asigurată „în conjuncție cu măsuri adecvate privind controlul frontierelor externe, dreptul de azil, imigrarea, precum și prevenirea și combaterea criminalității”⁶⁰.

⁵⁸ Bulgaria și România au fost admise în Spațiul Schengen la data de 1 ianuarie 2025.

⁵⁹ Consiliul European, „Spațiul Schengen pe înțelesul tuturor”, <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/schengen-area/#schengen>.

⁶⁰ TUE, Art. 3.

La rândul său, Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) reglementează pe larg acest domeniu (Articolele 67-89) privind controalele la frontiere, azilul și imigrarea; cooperarea judiciară în materie civilă și penală; cooperarea polițienească; prevenirea și combaterea criminalității, a rasismului și a xenofobiei⁶¹. Iar Articolul 83 prevede combaterea unor infracțiuni precum terorismul; traficul de ființe umane și exploatarea sexuală a femeilor și a copiilor; traficul ilicit de droguri și de arme; spălarea banilor; corupția; contrafacerea mijloacelor de plată; criminalitatea informatică; criminalitatea organizată⁶².

În concluzia autoarei, în căutarea echilibrului mereu fragil între *libertate* și *securitate*, „cooperarea în cadrul spațiului Schengen și al SLSJ sau mai bine-zis al spațiului comun fără frontiere interne are un rol central și depinde de capacitatea Uniunii de a găsi un echilibru între protejarea drepturilor individuale, respectarea competențelor statelor membre și consolidarea solidarității europene în abordarea viitoarelor provocări și crize“ (S. Cincă).

În capitolul al VIII-lea – „România după 20 de ani în NATO. Balansare externă sau sub-balansare?“ –, Lucian Dumitrescu oferă o perspectivă critică asupra politicii statului român în domeniul apărării naționale. Pornind de la vechea doctrină a „echilibrului puterii“ (*Balance of Power*), revizuită de Randall L. Schweller⁶³, autorul apreciază că România are o strategie „debalansată“ (din eng: *unbalanced*) și chiar „sub-balansată“ (din eng: *underbalanced*) de apărare față de Rusia, chiar după anexarea forțată a Crimeei (2014) și după declanșarea războiului de agresiune împotriva Ucrainei (2022 – prezent). În termenii autorului, „întrebarea de cercetare este aceea dacă, în ultimii douăzeci de ani, România, ca stat membru al NATO, a fost implicată simultan într-un comportament de balansare externă a Federației Ruse, dar simultan și într-unul de sub-balansare, care nu a dus la construirea capabilităților strategice de care România ar avea nevoie în cazul unei confruntări militare cu Rusia“ (L. Dumitrescu).

Doctrina tradițională a „echilibrului puterii“ s-a bazat pe analogia fizică simplă potrivit căreia pacea și stabilitatea pot fi menținute atunci când puterea economică, militară, politică, diplomatică etc. este distri-

⁶¹ TFUE, Art. 67-89.

⁶² TFUE, Art. 83.

⁶³ Randall L. Schweller, *Unanswered Threats. Political Constraints on the Balance of Power*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2006 (Trad. rom.: Randall L. Schweller, *Amenințări fără răspuns. Constrângeri politice asupra balanței de putere*, Iași, Polirom, 2023).

buită *în mod egal* între statele sau alianțele de state aflate în confruntare permanentă, prevenind astfel ca unul dintre ele să devină dominant (*hegemon*)⁶⁴. Ceea ce, în mod evident, nu a fost cazul României (singure) în politica sa defensivă multiseculară față de Imperiul Rus sau de actuala Federație Rusă.

Potrivit unuia dintre indicatorii sintetici larg utilizați în literatura de specialitate pentru a evalua puterea militară a statelor, în anul 2024 România a înregistrat cheltuieli militare de 8,715 mld. vs. Rusia: 148,967 mld. vs. Uniunea Europeană ca întreg: 368,504 mld. \$ SUA⁶⁵.

În evaluarea unor înalți responsabili români, citați de autor, precum fostul prim-ministru liberal Nicolae Ciucă, strategia de securitate a României se bazează în principal pe alianțele sale: „parteneriatul strategic cu SUA, rolul de aliat de nădejde în cadrul NATO și o postură tot mai solidă și credibilă în cadrul Uniunii Europene”⁶⁶. La rândul său, Mircea Geoană, politician social-democrat, fostul secretar general adjunct al NATO, consideră declinul demografic din ultimele decenii drept o amenințare existențială la securitatea României: „în cel mai bun moment al istoriei noastre naționale – în care România este parte a UE și NATO –, ne confruntăm cu cel mai mare risc existențial din întreaga noastră istorie: dispariția lentă ca popor, dacă nu vom opri bineînțeles dezastrul demografic și exodul tinerimii noastre”⁶⁷. În sfârșit, Adrian Severin, fost ministru de externe „și unul dintre apropiații mișcării suveraniste din România contemporană”, acuză parteneriatul strategic cu SUA drept o formă de „subordonare” și interpretează apartenența la Uniunea Europeană ca „vasalitate”⁶⁸.

În concluzia autorului, „Balansarea externă a Federației Ruse de către România ca membru al NATO prin doctrina internaționalizării Mării Negre, respectiv, aducerea NATO și UE în regiunea Mării Negre, este dublată de sub-balansare. Ceea ce înseamnă că, în materie de balansare a influenței militare a Federației Ruse în regiunea Mării Negre, România se bazează aproape exclusiv pe asistența oferită de NATO și foarte puțin pe propriile capabilități militare” (L. Dumitrescu).

⁶⁴ Randall L. Schweller, *op. cit.*

⁶⁵ The World Bank, Military expenditure, *apud* SIPRI Military Expenditure Database, Stockholm International Peace Research Institute, sipri.org/databases, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>, accesat la data de 23.01.2026.

⁶⁶ Nicolae Ciucă, *În slujba țării*, București, Editura RAO, 2024, p. 233.

⁶⁷ Mircea Geoană, *Bătălia pentru viitorul României. Gândurile unui român la vârful NATO*, București, Editura Litera, 2023, p. 11.

⁶⁸ Adrian Severin, *România și interesul național românesc în contextul dezordinii mondiale actuale. Proiect geo-politic*, București, Editura Oscar Print, 2025, p. 19.

În Partea a II-a, Capitolul al IX-lea – „România și schimbarea climatică: Câteva particularități ale alinierii la «regimul climatic» internațional și european” –, Ruxandra Iordache oferă o analiză cuprinzătoare a instituțiilor, reglementărilor și realizărilor în domeniul schimbării climatice la nivel global, european și național. „Schimbarea climatică de origine antropică”, afirmă autoarea, „generează întrebări profunde despre condiția omului, omul creator care modifică, în bine sau în rău, lumea în care trăiește” (R. Iordache).

Din păcate, consensul global asupra consecințelor negative ale schimbării climatice și politiciii necesare de atenuare a lor este departe de a fi asigurat. Există „clivaje” societale profunde: între deținătorii industriilor poluante bazate pe exploatarea combustibililor fosili (poluatorii) care contestă cauzele schimbării climatice și încălzirii globale, pe de o parte, și cetățenii-victime ale poluării, pe de altă parte; care reverberează puternic în interiorul statelor naționale sub forma „diviziunilor” între orientările politice conservatoare, de dreapta, și cele progresiste, de stânga; precum și „controverse” profunde la nivelul politicii mondiale între Uniunea Europeană și președintele SUA Donald Trump, care a făcut din „negaționismul climatic” una dintre politicile sale principale (R. Iordache).

Cu toate acestea, preocupările academice și guvernamentale privind schimbarea climatică, pe care autoarea le analizează sub raportul conținutului lor în ordine cronologică, datează de cel puțin 60 de ani, de la cele mai vechi: Simpozionul comun UNESCO – Organizația Mondială de Meteorologie (1963, Paris); Conferința Mondială privind Clima a reunit oameni de știință care au cerut guvernelor să prevină efectele antropice negative asupra climei (1979); Grupul interguvernamental de experți privind schimbările climatice înființat în 1988 în cadrul ONU de 195 de state membre; Convenția cadru a ONU privind schimbările climatice (Rio de Janeiro, 1992); Conferințele părților (COP, reuniuni care se organizează anual, prima dintre ele având loc în 1995; până la cele mai recente: Protocolul de la Kyoto (1997); Acordul de la Copenhaga (2009); Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă (2015) asumată de statele membre ale ONU: „Adoptarea de măsuri urgente de combatere a schimbării climatice și a consecințelor sale”⁶⁹; Acordul de la Paris privind schimbările climatice (2015) ș.a. (R. Iordache).

⁶⁹ United Nations, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sdgs.un.org/2030agenda>.

Acordul de la Paris, semnat de 194 de state plus Uniunea Europeană, este „răspunsul global la amenințarea reprezentată de schimbările climatice în contextul dezvoltării durabile“, prin: menținerea creșterii temperaturii medii globale cu mult sub 2°C peste nivelurile preindustriale și continuarea eforturilor de limitare a creșterii temperaturii la 1,5° C peste nivelurile preindustriale, recunoscând că astfel s-ar reduce în mod semnificativ riscurile și efectele schimbărilor climatice⁷⁰.

După indicatorul sintetic al Emisiilor de gaze cu efect de seră (GES, exprimate în tone de echivalent CO₂ pe locuitor), situația la nivel global nu s-a schimbat în mod simțitor în ultimii 60 de ani: 6,28 tone (1970) și 6,56 tone (2024); dar s-a îmbunătățit în mod substanțial în Uniunea Europeană: 11,85 tone (1970) și 7,14 tone (2024); și în România: 8,38 tone (1970), 10,26 tone (1990) și 5,36 tone (2024). Însă s-a înrăutățit în Rusia: 13,12 tone (1970) și 18,02 tone (2024), în China: 2,08 tone (1970) și 10,81 tone (2024), în SUA nivelurile rămânând încă foarte mari: 27,62 tone (1970) și 17,34 tone (2024)⁷¹.

În ultimele decenii, România s-a „aliniat“ treptat angajamentelor mondiale și europene de reducere a impactului schimbărilor climatice și a asumat „tranziția verde“, în tranziția sa dificilă de la vechea economie de stat bazată pe industrii poluante la industrii noi, cu o influență negativă mai redusă asupra mediului natural (R. Iordache).

În concluzia autoarei: „În condițiile unui stat ca România, care prezintă vulnerabilități pe diverse planuri – economic, geopolitic, social, demografic, educațional, de mediu – și încearcă să țină pasul cu multiplele provocări și angajamente internaționale, aceste tranziții care închid o epocă și deschid o alta se află sub semnul unei mari responsabilități de cunoaștere și decizie, pentru a evita precarități viitoare augmentate exponențial“ (R. Iordache).

În Capitolul al X-lea – „Migrația și patrimoniul cultural“ –, Carmen Burcea examinează una dintre politicile cele mai sensibile ale statelor membre și ale UE ca întreg. Potrivit datelor oficiale actuale, prezentate de autoare, la 1 ianuarie 2025 46,7 milioane de oameni, 10.4% din populația de 450,6 milioane, *s-au născut* în afara UE⁷²; iar 30,6 milioane de străini (non-cetățeni UE), 6.8% din populație *trăiesc în prezent*

⁷⁰ Acordul de la Paris, Articolul 2, 2015, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 19.10.2016.

⁷¹ EDGAR – Emissions Database for Global Atmospheric Research, GHG emissions of all world countries. 2025 Report, https://edgar.jrc.ec.europa.eu/report_2025.

⁷² Eurostat, EU population diversity by citizenship and country of birth, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_population_diversity_by_citizenship_and_country_of_birth.

în UE⁷³. În termeni absoluți, cei mai numeroși se află în Germania (8,02 mil., 9.6% din populație), urmați de Spania (5,14 mil., 10.5% din populație), Franța (4,48 mil., 7% din populație), Italia (3,99 mil., 6.8% din populație)⁷⁴.

Pe de altă parte, *după etnie*, cei mai numeroși provin din Ucraina: 2,87 mil., Turcia: 1,76 mil., Maroc: 1,60 mil., Siria: 1,20 mil., China: 0,89 mil., India: 0,75 mil., Columbia: 0,75 mil., Rusia: 0,73 mil., Afganistan: 0,57 mil., Albania: 0,56 mil. etc.⁷⁵.

În evaluarea autoarei, „Aceste cifre, fără a fi covârșitoare din punct de vedere demografic, mai cu seamă în contextul «iernii demografice» care s-a abătut asupra Europei⁷⁶, indică o prezență transnațională semnificativă. Eterogenitatea poate isca tensiuni – senzația de amenințare a identităților naționale, rasism, xenofobie –, iar integrarea migranților poate deveni o provocare pentru instituții și pentru societate în ansamblul său. Dar aceeași diversitate etno-culturală poate conduce la dialog intercultural și la hibridizare culturală” (C. Burcea).

După cum explică autoarea, migrația internațională către UE este determinată de o multitudine de factori de împingere-și-de-atracție“ (*push-pull factors*): economici, politici și sociali, culturali etc., care acționează în doze variabile atât în statele de origine a migrației (*push factors*), cât și în statele de destinație (*pull factors*) (C. Burcea).

Din perspectivă economică, problema poate fi exprimată în termenii cererii-și-ofertei. Cererea vine dinspre statele bogate ale UE care înfruntă de decenii îmbătrânirea populației și declinul demografic accentuat; de aici, penuria acută de forță de muncă în economii și deficitele cronice ale sistemelor de protecție socială ale statelor împovărate de „prea mulți beneficiari și prea puțini contributivi”.

Din perspectivă legală-constituțională, Tratatul constitutiv au instituit *cetățenia UE*: „Orice persoană care deține cetățenia unui stat membru este cetățean al Uniunii”⁷⁷, beneficiind de libertatea de mișcare și de stabilire în dubla calitate de cetățeni și de „lucrători ai statelor membre”⁷⁸.

⁷³ *Idem.*

⁷⁴ *Idem.*

⁷⁵ *Idem*, Top nationalities of non-EU citizens that are usual residents in the EU as of 1 January 2025.

⁷⁶ Gérard-François Dumont, *Le Monde et les hommes. Les grandes évolutions démographiques*, Paris, Editions Litec, 1995; Gérard-François Dumont, „Les conséquences géopolitiques de «l'hiver démographique» en Europe”, *Géostratégiques*, 2008, 20, pp. 29-46, <https://shs.hal.science/halshs-00768633v1/document>.

⁷⁷ TFUE, Art. 20.

⁷⁸ TFUE, Art. 45.

Imigranții sunt persoanele stabilite în UE din motive economice sau din rațiuni politice, precum „solicitanții de azil“ sau „refugiații“ din Ucraina. Imigranții economici sunt acceptați pe baza unor criterii cum sunt competența lingvistică și profesională, educația și vârsta. Politica actuală a migrației în UE promovează integrarea socială a imigranților autorizați să lucreze, dar previne și combate imigrația și munca ilegală și traficul de persoane⁷⁹.

În concluzia autoarei, „Migrația nu se rezumă la o deplasare a unor mase de oameni dintr-un spațiu în altul, care riscă să producă ciocniri, perturbări și reajustări pe multiple paliere – demografic, politic, social, economic –, ci este și un proces care contribuie la redefinirea patrimoniului cultural european. Miza intersectării dintre migranți și nativi nu este pierderea identității unei culturi sau a alteia, ci conceperea patrimoniului cultural ca o construcție deschisă, capabilă să înglobeze diversitatea fără a ierarhiza... Căci sunt multe etniile ale căror voci coexistă și dialoghează în Europa. Iar prin diversele lor reprezentări și practici culturale, patrimoniul poate aduce trecutul în prezent pentru a modela viitorul (C. Burcea).

În Partea a III-a, dedicată unor state candidate la aderarea la UE, în Capitolul al XI-lea – „Ucraina – supraviețuire prin europenizare“ –, Nicolae Țîbrigan examinează parcursul dramatic al Ucrainei în ultimele decenii, argumentând că „europenizarea a evoluat de la o *alegere strategică* la un mod general de *supraviețuire națională*“ (s.a.) (N. Țîbrigan). Pe baza unei bogate literaturi academice interpretative, autorul analizează toate documentele oficiale și evenimentele istorice și politice importante de la Declarația de Independență (1991) până la deschiderea oficială a negocierilor de aderare la UE (2024) pentru a demonstra că Ucraina este „parte a Europei“.

Aflată de secole sub diferite stăpâniri imperiale – Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic, Imperiul Rus (ulterior, URSS și Federația Rusă) –, arată istoricul american de origine ucraineană Serhii Plokhy, citat de autor, Ucraina a fost mereu „țara de graniță“ aflată la „Porțile Europei“⁸⁰.

O perioadă îndelungată, din 1991 până la „Revoluția Portocalie“ (2004), prin conducătorii politici care, împreună cu tehnocrația industrială, au format o oligarhie politico-economică coruptă și ineficientă,

⁷⁹ TFUE, Art. 83.

⁸⁰ Serhii Plokhy, *The Gates of Europe: A History of Ukraine*, New York, Basic Books, 2015. Serhii Plokhy, *Porțile Europei: O istorie a Ucrainei*, București, Editura Trei, traducere: Smaranda Câmpeanu, 2018.

Ucraina a oscilat între Europa și Rusia, între adoptarea reformelor economice, politice și administrative de tip occidental și menținerea *status-quo*-ului post-sovietic, înfruntând stagnarea economică îndelungată (N. Țîbrigan). În 1992, Ucraina înregistra un PIB real pe locuitor de 8,04 mii și în 2004: 8,23 mii; într-un contrast izbitor cu statul vecin, Polonia: 6,72 mii (1992) și 14,5 mii \$ internaționali (2024)⁸¹.

În acest context general au izbucnit protestele populare de mare amploare („Revoluția Portocalie”) în Piața Independenței din Kiev („Maidanul”), iar ocazia a fost fraudarea și, ulterior, repetarea alegerilor prezidențiale și validarea lui Viktor Iușcenko (2005-2010), de orientare pro-occidentală, care s-a angajat să inițieze demersurile de aderare a Ucrainei la UE și la NATO. În evaluarea autorului, acesta a fost „începutul unei noi ere politice în Ucraina, reafirmand aspirațiile democratice ale poporului ucrainean și consolidând legăturile țării cu Occidentul” (N. Țîbrigan).

Totodată, acum a început și contraofensiva regimului de la Kremlin împotriva Ucrainei prin sistarea „ajutorului frățesc” oferit anterior în diferite moduri, stoparea sau creșterea prețului exportului de gaze etc. „*Revoluția Portocalie*” fusese percepută drept o amenințare directă, prin contagiune, la adresa regimului autoritar al lui Putin, botezat ironic și «democrație suverană» („*suverennaia demokratiia*”) (N. Țîbrigan).

A doua perioadă importantă în istoria recentă a Ucrainei a fost mandatul prezidențial al lui Viktor Ianukovici (2010-2014). De orientare pro-rusă, corupt și arghirofil, acesta a refuzat să semneze Acordul de asociere a Ucrainei la Uniunea Europeană și, în urma unor noi proteste populare de mare amploare, a fost obligat să demisioneze și să se refugieze în Rusia. Deși Ucraina ajunsese în pragul falimentului în 2013, „familia Ianukovici și apropiații săi ajunseseră să transfere aproape 70 de miliarde de dolari în conturi străine, amenințând astfel stabilitatea economică și politică a statului ucrainean” (N. Țîbrigan).

În contextul vidului de putere de la Kiev, printr-un „război hibrid” (militar și dezinformațional) violent, regimul de la Kremlin a anexat ilegal Crimeea (2014).

În sfârșit, perioada cea mai dramatică trăită de Ucraina în ultimii ani este războiul de agresiune împotriva sa declanșat de regimul lui Vladimir Putin (2022 – prezent), cu pierderi umane și materiale bilaterale incommensurabile.

⁸¹ IMF, GDP per capita, current prices, Purchasing power parity; international dollars per capita, <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>.

Cum în prezent nimeni nu își poate imagina ce-ar putea însemna o „victorie“ a agresorului, rezultatul actual, total indezirabil pentru acesta, este consolidarea puternică a identității naționale și statale ucrainene. Potrivit unor Sondaje de opinie citate de autor, atitudinile pozitive ale ucrainenilor față de Rusia au scăzut de la 34% în 2022 la sub 3% în 2024⁸². Pe de altă parte, susținerea populară pentru aderarea la UE a crescut de la 39% în 2013 la peste 85% în 2025, iar pentru aderarea la NATO a ajuns la 71%⁸³. De asemenea, la nivel european se înregistrează o atitudine favorabilă față de aderarea Ucrainei la UE: față de media UE (66%), nivelurile cele mai ridicate de sprijin au fost constatate în Portugalia (87%), Estonia (83%), Lituania (82%), Polonia (81%), Irlanda (79%), Finlanda (77%) Suedia (73%), România (70%); urmate de state-cheie unde se constată majorități favorabile semnificative: Italia (70%), Germania (60%); cu excepția Ungariei, care se remarcă prin nivelul de sprijin cel mai scăzut (48%)⁸⁴.

În concluzia autorului, „«supraviețuirea prin europenizare» nu este, în cazul Ucrainei, o figură de stil, ci o strategie de stat și un proces societal profund, accelerat de presiunea existențială a agresiunii ruse și ancorat în opțiunea identitară pro-europeană a unei majorități covârșitoare... Prin urmare, integrarea Ucrainei în UE se profilează ca un proiect cu semnificație sistemică: test pentru credibilitatea extinderii, pentru puterea transformatoare a normelor europene și pentru însăși definiția Europei ca spațiu politic al libertății, securității și statului de drept“ (N. Țîbrigan).

Last but not least, în Capitolul al XII-lea – „Republica Moldova – între aspirații occidentale și rezistențe orientale“ –, Radu Cupcea întreprinde o analiză critică a ceea ce se poate numi „sindromul post-sovietic“, experimentat cu intensități diferite de statele vecine, Ucraina și chiar România. De la Declarația de Independență (1991) până în prezent, arată autorul, „R. Moldova a înfruntat diverse crize: criza integrității teritoriale, criza economică severă, dar și criza de identitate, demografică, energetică etc., care se agravează an de an. Toate aceste crize,

⁸² Anton Hrushetskyi, *Attitude of Ukrainians towards Russia and Russians*, Kyiv International Institute of Sociology, 2024, <https://kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1446>.

⁸³ New Europe Center, *Foreign Policy and Security Opinions of Ukrainian Society – 2025 results*, pp. 9-10, https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2025/12/Annual-Opinion-Poll-Results_2025_eng_print.pdf.

⁸⁴ Eurobarometer, “EU’s Response to the War in Ukraine“, <https://web.archive.org/web/20220525173648/https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2772>.

simultane sau succesive, variabile ca intensitate, rămân nerezolvate“ (R. Cupcea).

Teritorial, R. Moldova actuală a făcut parte în epoca medievală din Principatul Moldovei, fiind transformată în Gubernie rusească prin anexarea forțată de către Imperiul Rus (1812), a revenit parțial Principatelor Române (1959) și Regatului României după Marea Unire (1918). A fost reanexată de URSS (1940), a revenit Regatului României până în 1945, devenind Republică Socialistă, parte a URSS până în 1991. Din anul 1990 până în prezent, teritoriul său situat pe malul estic al Nistrului a intrat sub controlul *de facto* al regimului separatist „Transnistria“, cu sprijinul regimului de la Kremlin.

În ultimele trei decenii a înregistrat un *declin demografic* sever, pierzând 40% din populația sa⁸⁵. Și este statul *cel mai sărac* din Europa, cu un PIB real pe locuitor de numai 18.480 – față de România (46.950) sau media UE (62.600) \$ internaționali în 2024⁸⁶ (R. Cupcea).

Din perspectiva teoretică dezvoltată de Jared Diamond⁸⁷, autorul apreciază că acestor eșecuri majore li se suprapune, pentru a le agrava, „o criză existențială de securitate: politica externă expansionistă a Rusiei și lipsa unui consens în privința identității naționale“ (R. Cupcea).

„Moldovenismul“ este o veche invenție ostilă (o „inginerie identitară“) a regimului sovietic opresiv prin care a încercat să șteargă din memoria colectivă a basarabenilor, inclusiv prin impunerea limbii „moldovenești“ cu alfabet chirilic, orice legătură istorică și culturală cu statul și națiunea română.

Potrivit unor Barometre de opinie recente, citate de autor, 77.2% dintre cetățeni se identifică de etnie moldovenească și numai 7.9% români. Iar 46% din total se declară vorbitori de limbă „moldovenească“, 33.2% de limba română și 15.3% de limba rusă⁸⁸, chiar dacă limba „moldove-

⁸⁵ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, disponibil la: <https://statistica.gov.md/ro/recensamantul-populatiei-2004-52.html> și la: https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-preliminare-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-10077_61626.html.

⁸⁶ IMF, GDP per capita, current prices, Purchasing power parity; international dollars per capita (2024), https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD.

⁸⁷ Jared Diamond, *Upheaval. Turning Points for Nations in Crisis*, New York, Little, Brown and Company, 2019; Jared Diamond, *Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbării*, București, Editura Litera, 2020.

⁸⁸ *Barometrul socio-politic Republica Moldova: februarie și aprilie 2025*, IMAS, Chișinău, 2025, [https://imas.md/pic/archives/47/\[imas\]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf](https://imas.md/pic/archives/47/[imas]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf).

nească“ nu este recunoscută nici științific, nici legal, Constituția în vigoare a R. Moldova proclamând drept limbă de stat limba română⁸⁹. În consecință, doar 35.6% dintre ei au declarat că ar vota unirea cu România⁹⁰. „Această ciudățenie“, explică autorul, „s-a transformat într-o veritabilă criză identitară, în esență, din cauza neînțelegerilor interne în ce privește apartenența națională a populației majoritare – dacă moldovenii reprezintă o națiune distinctă sau fac parte integrantă din națiunea română. Această ambiguitate identitară, adânc înrădăcinată în istoria politică a regiunii, continuă să polarizeze societatea și să creeze disensiuni în raport cu vectorii principali de politică externă până în zilele noastre“ (R. Cupcea).

Deși conducătorii actuali ai R. Moldova au început în 2024 negocierile oficiale pentru aderarea la UE până în 2030, societatea rămâne profund divizată cu privire la acest obiectiv statal major: 54% ar vota pentru aderarea la Uniunea Europeană și 40.9% pentru aderarea la Uniunea Eurasiatică⁹¹.

În concluzia autorului, practic și mental, „R. Moldova nu are mijloacele necesare să se opună invaziei rusești sau unei eventuale constrângeri militare din partea Rusiei“. Societatea rămâne deocamdată sfâșiată adânc între „*aspirațiile occidentale și rezistențele orientale*“ (R. Cupcea).

BIBLIOGRAFIE

- Acordul de la Paris, 2015, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 19.10.2016.
 Administrația Prezidențială, Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2025-2030, București, 26 noiembrie 2025, p. 18, <https://www.presidency.ro/ro/media/csat/strategia-nationala-de-aparare-a-tarii-pentru-perioada-2025-2030>.
 Anholt, Simon, “Nation-brands of the twenty-first century“, *Journal of Brand Management*, 1998, 5(6), pp. 395-406.
Barometrul Opiniei Publice: Septembrie-Octombrie 2024, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2024, p. 21, disponibil la: <https://ipp.md/wp-content/uploads/2024/10/Raport-final-BOP-2024.pdf>.

⁸⁹ Constituția Republicii Moldova (2013), Art. 13, https://presedinte.md/app/webroot/Constitutie_RM/Constitutie_RM_RO.pdf.

⁹⁰ *Barometrul Opiniei Publice: Septembrie-Octombrie 2024*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2024, p. 21, disponibil la: <https://ipp.md/wp-content/uploads/2024/10/Raport-final-BOP-2024.pdf>.

⁹¹ *Idem*.

- Barometrul socio-politic Republica Moldova: februarie și aprilie 2025*, IMAS, Chișinău, 2025, [https://imas.md/pic/archives/47/\[imas\]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf](https://imas.md/pic/archives/47/[imas]%20barometrul%20socio-politic_februarie%202025.pdf).
- Beck, Ulrich, *Risikogesellschaft*, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1986.
- Beck, Ulrich, *The Risk Society: Towards a New Modernity*, Sage Publications, London, 1992.
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, <https://statistica.gov.md/ro/recensamantul-populatiei-2004-52.html>.
- Bonn Declaration on Freedom of Scientific Research*. Adopted at the Ministerial Conference on the European Research Area on 20 October 2020 in Bonn, https://www.bmbf.de/bmbf/shareddocs/downloads/files/_drp-efr-bonner_erklaerung_en_with-signatures_maerz_2021.pdf?__blob=publicationFile&v=1.
- Buzan, Barry, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, London, Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Buzan, Barry, *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, London, Wheatsheaf Books, University of North Carolina Press, 1983.
- Charter of Fundamental Rights of The European Union, Art. 11, *Official Journal of the European Communities*, 18.12.2000.
- Ciucă, Nicolae, *În slujba țării*, București, Editura RAO, 2024, p. 233.
- Consiliul European, „Spațiul Schengen pe înțelesul tuturor“, <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/schengen-area/#schengen>.
- Constituția Republicii Moldova (2013), Art. 13, https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf.
- Cull, Nicholas J. (Editor), *Public diplomacy: lessons from the past*, Los Angeles, University of Southern California, 2007.
- Dăianu, Daniel et al., *Consolidarea bugetară și creșterea veniturilor fiscale – necesitate vitală pentru stabilitatea și securitatea economică a României*, București, mai 2022, https://www.consiliulfiscal.ro/Analiza_sistem_fiscal_RO.pdf.
- Diamond, Jared, *Upheaval. Turning Points for Nations in Crisis*, New York, Little, Brown and Company, 2019; Jared Diamond, *Momente decisive. Cum reacționează națiunile în fața crizelor și a schimbării*, București, Editura Litera, 2020.
- Djuvara, Neagu, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800–1848)*, București, Editura Humanitas, 2022.
- Dumont, Gérard-François, „Les conséquences géopolitiques de «l'hiver démographique» en Europe“, *Géostratégiques*, 2008, 20, pp. 29-46, <https://shs.hal.science/halshs-00768633v1/document>.
- Dumont, Gérard-François, *Le Monde et les hommes. Les grandes évolutions démographiques*, Paris, Editions Litec, 1995.
- EDGAR – Emissions Database for Global Atmospheric Research, GHG emissions of all world countries. 2025 Report, https://edgar.jrc.ec.europa.eu/report_2025.
- ENCICLOPEDIA STATULUI CONTEMPORAN, VOL. I: O PERSPECTIVĂ GLOBALĂ*, Coordonator: Cristian-Ion Popa, Prefață: Cătălin Avramescu, Introducere: Cristian-Ion Popa, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu“, București, 2023, ISBN: 978-630-6523-09-2, 780 pagini.
- Eurobarometer, “EU’s Response to the War in Ukraine“, <https://web.archive.org/web/20220525173648/https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2772>.

- European Commission, „2025 Country Report – Romania“, p. 2, https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/7cb47fb4-4517-431a-95c8-17cb161d5078_en?filename=RO_CR_SWD_2025_223_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf, accesat la data de 17.11.2025.
- European Commission, Digital Decade – Policy programme, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-decade-policy-programme>.
- European Commission, State of the Digital Decade 2025: Keep building the EU's sovereignty and digital future, Short Country Reports 2025, Romania, Brussels, 16.6.2025, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/state-digital-decade-2025-report>.
- European Commission, The Digital Decade 2025, Eurobarometer Report, February-March 2025, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3362>.
- European Commission, The European democracy action plan, Brussels, 3.12.2020.
- Eurostat, Area by NUTS 3 region, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/REG__AREA3__custom_19328963/default/table, accesat la data de 14.12.2025.
- Eurostat, EU population diversity by citizenship and country of birth, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_population_diversity_by_citizenship_and_country_of_birth.
- Eurostat, GDP and main components (output, expenditure and income), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_GDP__custom_18802626/default/table, accesat la data de 8.11.2025.
- Eurostat, Gini coefficient of equivalised disposable income, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12__custom_19050762/default/table, accesat la data de 25.11.2025.
- Eurostat, Government deficit/surplus, debt and associated data, Government consolidated gross debt, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1__custom_20025208/default/table, accesat la data de 18.12.2025.
- Eurostat, Gross earning. Single person without children earning 100% of the average earning, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_nt_net__custom_19130716/default/table, accesat la data de 30.11.2025.
- Eurostat, Inward FDI stocks in % of GDP, 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00105__custom_18788630/default/table, accesat la data de 7.11.2025.
- Eurostat, Minimum wage statistics, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics&oldid=431746, accesat la data de 5.12.2025.
- Eurostat, Population change – Demographic balance and crude rates at national level, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_gind__custom_19328988/default/table, accesat la data de 14.12.2025.
- Eurostat, Total general government expenditure, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_main__custom_19407944/default/table, accesat la data de 20.12.2025.
- Eurostat, Total general government revenue, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_main__custom_19407944/default/table, accesat la data de 20.12.2025.
- EUvsDisinfo, <https://euvsdisinfo.eu/about/>, <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>.
- General government deficit/surplus, Net lending (+)/net borrowing (-), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10dd_edpt1__custom_19388800/default/table, accesat la data de 18.12.2025.

- Geoană, Mircea, *Bătălia pentru viitorul României. Gândurile unui român la vârful NATO*, București, Editura Litera, 2023, p. 11.
- Hrushetskyi, Anton, *Attitude of Ukrainians towards Russia and Russians*, Kyiv International Institute of Sociology, 2024, <https://kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1446>.
- IMF, GDP per capita, current prices, Purchasing power parity; international dollars per capita (2024), <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>.
- IMF, GDP per capita, current prices. Purchasing power parity; international dollars per capita (1989, 2000, 2024), <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>, accesat la data de 6.11.2025.
- Leyen, Ursula von der, Europe's Choice. Political Guidelines for the next European Commission 2024–2029, https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_EN.pdf.
- Ministerul Finanțelor, Evoluția fluxurilor financiare dintre România și Uniunea Europeană (Balanța financiară netă) la 30.10.2025, https://mfinante.gov.ro/static/10/Mfp/buget/sitebuget/BFN2025_10_31.pdf, accesat la data de 12.12.2025.
- New Europe Center, *Foreign Policy and Security Opinions of Ukrainian Society – 2025 results*, pp. 9-10, https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2025/12/Annual-Opinion-Poll-Results_2025_eng_print.pdf.
- Nye, Joseph S. Jr., "Soft Power", *Foreign Policy*, no. 89 (Fall 1990).
- Nye, Joseph S. Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004.
- Ostrom, Elinor, *Governing the commons. The evolution of institutions for collective action*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- Planul Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare (2022-2027), <https://www.mcid.gov.ro/wp-content/uploads/2022/12/hg-aprobare-pncdi-iv.pdf>.
- Planul Național de Redresare și Reziliență (2022-2026), <https://mfe.gov.ro/pnrr/>.
- Plokhyy, Serhii, *The Gates of Europe: A History of Ukraine*, New York, Basic Books, 2015.
- Plokhyy, Serhii, *Porțile Europei: O istorie a Ucrainei*, București, Editura Trei, traducere: Smaranda Câmpeanu 2018.
- „Proiectul național românesc în orizontul secolului XXI“, https://acad.ro/evenimente/evenimente/2024/24_evenLovinescu.html.
- Schuman, Robert, „Declarația Schuman – mai 1950“, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_ro.
- Schweller, Randall L., *Amenințări fără răspuns. Constrângeri politice asupra balanței de putere*, Iași, Polirom, 2023.
- Schweller, Randall L., *Unanswered Threats. Political Constraints on the Balance of Power*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2006.
- Severin, Adrian, *România și interesul național românesc în contextul dezordinii mondiale actuale. Proiect geo-politic*, București, Editura Oscar Print, 2025, p. 19.
- Statutul Academiei Române, *Monitorul Oficial*, nr. 592 din 25 iunie 2025.
- Swartz, Aaron, *Guerilla Open Access Manifesto*, July 2008, <https://archive.org/details/GuerillaOpenAccessManifesto>.
- The European Council, Strategic Agenda 2024-2029, <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/strategic-agenda-2024-2029/>.

- The Treaty on European Union (consolidated version) (TUE), în *Official Journal of the European Union*, 26.10.2012.
- The Treaty on the functioning of the European Union (consolidated version) (TFUE), în *Official Journal of the European Union*, 26.10.2012.
- The World Bank, Personal remittances, received (current US\$), <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT>, accesat la data de 22.11.2025.
- The World Bank, Labor force participation rate, total (% of total population ages 15+) (modeled ILO estimate), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.ZS>, accesat la data de 26.02.2026.
- The World Bank, Military expenditure, *apud* SIPRI Military Expenditure Database, Stockholm International Peace Research Institute, [sipri.org/databases](https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS), <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>, accesat la data de 23.01.2026.
- The World Bank, Poverty headcount ratio at \$3.00 a day (2021 PPP) (% of population), <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.DDAY?end=2006&start=1963>, accesat la data de 17.11.2025.
- The World Bank, *Systematic Country Diagnostic(Update): Romania*, Washington DC, 2023, p. 36.
- The World Bank, The Changing Wealth of Nations 2024, <https://www.worldbank.org/en/publication/the-changing-wealth-of-nations>, accesat la data de 7.11.2025.
- The World Bank, World Development Indicators / The World by Income and Region, <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/the-world-by-income-and-region.html>, accesat la data de 7.11.2025.
- United Nations, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sdgs.un.org/2030agenda>.